

Áfra János

Vagyok, mert így akartam

Szabó Lőrinc: Dsuang Dszi álma

„Aki minden szenvedélyt levetett, aki minden vágyát elhagyta, aki nem vár többé semmit, se vagyont, se örömet, se tudást, aki nem érez többé gyászt, az elérte a taót.” – [írja Hamvas](#), s ezzel – nem kis leegyszerűsítéssel azt mondhatnánk – a hinduizmus bodhijához (megvilágosodás), illetve mokhsájához (megszabadulás), valamint a buddhizmus nirvánájához (megnyugvás) teszi hasonlatossá a taoizmus kulcsfogalmát, hiszen az említett szavak jelentése egyaránt a feloldódás általi beteljesülést vagy legalábbis annak a közeledtét hordozza magában. A keresztény misztikusok a hasonlóképp jellemezhető állapotot Istenélményként értelmeznék, a neoplatonisták és gnosztikusok gondolataiból öntudatlanul is sokat merítő ezoterikusok pedig az Egyben való részesülés megéléséeként. Bár úgy tűnhet, nagyon messziről indulunk és az emberiség hittörténetét kétmondatos olvasztótégelybe kényszerítő gondolatunk által talán nem érkezünk meg sehová, ez a szinkretizmus, a különféle hitvilágok közötti átjárhatóság Szabó Lőrinc Dsuang Dszi alakját hőssé avató verseinek értelmezésekor talán termékeny kiindulópontnak bizonyulhat. Nem véletlen tehát az sem, hogy gondolatunkat épp – a keleti eszmerendszerek által szintén megihletett, a *Tao te Kinget* is magyarra fordító – Weöres Sándor egykori mesterétől idéztük, persze Weöres látszólag sokkal mélyebben elmerült ebben a világban, de most nem róla lesz szó.

A *Dsuang Dszi álma* című Szabó Lőrinc-vers a Kr. e. IV. században élő taoista költő-filozófus, Csung Ce gondolatainak újrarahangszerelt változata, amely az 1936-os *Különbéke* kötet legnépszerűbb darabjává vált, egyben pedig – a németből kis módosítással átvett formában – megismertette a kínai tanító nevét a magyar

közönséggel, hiszen *Csuang Ce bölcseleteiből* majd csak nyolc évvel később, 1944-ben jelent meg magyar nyelven is válogatás.

A *Dsuang Dszi álma* első fele gyakorlatilag egy átírat. (Az eredeti szöveg fordítását [Simon Zoltán is idézi](#): „Egyszer én, Csuang Cu, azt álmodtam, hogy pillangó voltam, pillangó, mely össze-vissza szálldogál boldog örömeiben. Nem tudtam semmit Csuang Curól. Hirtelen azonban megint felébredtem, s megint én magam voltam, én, az igazi Csuang Cu. Mármost nem tudom, hogy előbb Csuang Cu álmodta-e azt, hogy pillangó, vagy a pillangó álmodja most azt, hogy ő Csuang Cu. Pedig egy pillangó és Csuang Cu között mégiscsak van különbség. Így változnak a dolgok.”) A forrásszöveg gondolati vázára épül a vers első három versszaka, az egyes szám első személyű beszélő viszont a *Dsuang Dszi álmában* harmadik személyre vált, s már az indítás is a távoli múltba, szinte mítoszi távolságba helyezi a taoista mester alakját: „Kétezer évvel ezelőtt Dsuang Dszi, / a mester, egy lepkére mutatott / – Álmomban – mondta, – ez a lepke voltam / és most egy kicsit zavarban vagyok.” Ez a zavar viszont a legkevésbé a taoista mesterek jellemzője – legalábbis ha komolyan vesszük a Hamvástól fentebb olvasottakat –, inkább azé az emberé, aki elbizonytalanodik valamiben, de még nem talált bizonyosságot, magyarázatot valami másban. Ez a zavar a nyugati költő zavara – amely Szabó Lőrinc versének játékos könnyedségében, valamint a versbeli mester lelkesült kíváncsiságában szublimálódik: „– Lepke, – mesélte, – igen, lepke voltam, / s a lepke vígan táncolt a napon, / és nem is sejtette, hogy ő Dsuang Dszi...” Az eredeti szöveg apatikus belenyugvását itt az elbizonytalanodást ismétléses szerkezettel nyomatékosító, dramatizált nyugtalanság váltja fel: „És felébredtem... és most nem tudom, / most nem tudom, – folyatta eltűnődve, – / mi az igazság, melyik lehetek: / hogy Dsuang Dszi álmodta-e a lepkét / vagy a lepke álmodik engemet? –”

A kínai történet eme átsajátításában is visszaköszön az az individualitásközpontú nyugati társadalmat és ezzel összefüggésben a szenvedéstörténetre építő keresztény egyházgyakorlatot egyaránt jellemző pesszimizmus, amely a keleti gondolatok által inspirált filozófiai rendszereket, mint pl. Schopenhauer filozófiáját is arra determinálták, hogy az oppozíciók mentén nem értelmezhető keleti szakrális elveket negatív előjellel sajátítsák el. Nyilván Szabó Lőrincet is ezek a hatások érték el előbb, s rajtuk keresztül található csak értelmezői nyelvet a kínai és ind hitvilág megismeréséhez. Menedéket keresett, de talán éppen a személyét – alanyi gesztusokra építő versei tanulsága szerint legalábbis – végletekig meghatározó individuumközpontúsága miatt képtelen volt elmélyedni a keleti világ egység szemléletében, s egy idő után abba is hagyta az ezzel kísérletezést.

Ám visszatérve a *Dsuang Dszi álmára*: az, hogy a lírai alany egyes szám harmadik személyben meséli el a kínai gondolkodóval történeteket, egyben el is tünteti az inspirációul használt szöveghelyben érezhető közvetlenséget, ám a már említett hangnemi változást, hogy a forrásszöveg érzelemnélkülisége helyett a szenvedélyes izgatottság érvényesül a vers első három versszakában, akár a közvetítettség önleplező gesztusának is tekinthetjük. Ezt erősíti, hogy a lírai alany a vers második egységében, a 4–6. versszakban már az eredeti szövegtől függetlenül, de az első versszakok hangnemében meséli tovább a történetet: „Én jót nevettem: – Ne tréfálg, Dsuang Dszi! / Ki volnál? Te vagy: Dsuang Dszi! Te hát! – / Ő mosolygott: – Az álombeli lepke / épp így hitte a maga igazát! –” Ez a körköröség, a megélt létmódok közötti hierarchia feltárhatatlansága az, ami aztán mégis elbizonytalanítja a versbeszélőt: „Ő mosolygott, én vállalt vontam. Aztán / valami mégis megborzongatott”, majd egy hirtelen váltással nyomatékosítást nyer, hogy a tanítványként azonosított lírai alany mondatai a mi korunkban hangzanak el: „kétezer évig töprengtem azóta, / de egyre bizonytalanabb vagyok”. A bizonytalanság, amely itt a versbeszélő létevel szemben merülhet fel a meglepő időtávlatok miatt, az utolsó versszakban kiterjed mindenre, s végül egy önreflexív fordulatban világítja meg a vers önmagáról íródásának aktusát: „és most már azt hiszem, hogy nincs igazság, / már azt, hogy minden kép és költemény, / azt, hogy Dsuang Dszi álmodja a lepkét, / a lepke őt és mindhármunkat én.”

Az elemzést tehát indíthattuk volna akár a *Dark City*től, a *Mátrix*-trilógiától vagy az *Eredet* című filmtől is, amelyekben szintén ennek a gondolati hagyománynak az inspirációja ismerhető fel, de talán mégis szerencsésebb, hogy a gyökereknél kezdtük, pontosabban a gyökerekhez emberi törzsünkön át kapcsolódó koronánál, arról esett ugyanis néhány szó, miképp beszélhetünk konyhanyelven a létezés végső állapotairól a különféle hitelvek gondolatait közös alapra hozva. De a *Dsuang Dszi álma* című vers (a [Dsuang Dszi csontjai](#) címűhöz hasonlóan) pont ellenkezőleg, az emberi létezés feloldódás előtti részéről szól, a beteljesülést megelőző végeláthatatlan vándorlás állapotáról, az illúziók és álmok koráról – szóval szinte valamennyiünk jelenéről, akik még látjuk értelmét bármit csinálni, akik még olvasunk, még valamit keresünk, mert nem vagyunk kész.

A hinduizmus felől nézve az élet illúzióvoltát, a maját éljük meg az avadijja, vagyis a tudatlanság miatt; a buddhizmus gondolatvilága szerint a lélek nélküli földi létezésben, vagyis az anatmanban vagyunk, a taoizmus eszmerendszere alapján pedig a kényszeres cselekvés állapotában. De ez a vers a bejáratott gondolati sémákhoz való ragaszkodásból fakadó hitetlenségről is elmond valamit, ami meghatározza azt is, meddig tart ez a nyugtalanság, ez az ébernek látszó álom. A tanítvány – hiszen a lírai én ebben a történetben mindenképp ebbe a pozícióba kerül – kétezer év távlatából úgy érzi, csak egyre bizonytalanabb lett abban, a mester mire is akarhatott kilyukadni – talán épp a kényszeres megérteni próbálás miatt, mert a tao nem a keresésről, hanem a megnyugvásról szól. De hány álom? Hány párhuzamos élet? Hány újraszületés még? Bárcsak kicsit könnyebben menne ez a nem akarás. Akkor talán nem kellene még annyiféle dolgot annyiféle formában megtapasztalnunk.

Szabó Lőrinc

Dsuang Dszi álma

Kétezer évvel ezelőtt Dsuang Dszi,
a mester, egy lepkére mutatott.
– Álmomban – mondta, – ez a lepke voltam
és most egy kicsit zavarban vagyok.

– Lepke, – mesélte, – igen, lepke voltam,
s a lepke vígan táncolt a napon,
és nem is sejtette, hogy ő Dsuang Dszi...
És felébredtem... és most nem tudom,

most nem tudom, – folytatta eltűnődve, –
mi az igazság, melyik lehetek:

hogy Dsuang Dszi álmodta-e a lepkét
vagy a lepke álmodik engemet? –

Én jót nevettem: – Ne tréfálj, Dsuang Dszi!

Ki volnál? Te vagy: Dsuang Dszi! Te hát! –

Ő mosolygott: – Az álombeli lepke

épp így hitte a maga igazát! –

Ő mosolygott, én vállat vontam. Aztán

valami mégis megborzongatott,

kétezer évig töprengtem azóta,

de egyre bizonytalanabb vagyok,

és most már azt hiszem, hogy nincs igazság,

már azt, hogy minden kép és költemény,

azt, hogy Dsuang Dszi álmodja a lepkét,

a lepke őt és mindhármunkat én.

[Főoldal](#)

2014. január 13.

 [Vissza](#)